

POLITIKENS RESURSER – MEDBORGARNAS SYN PÅ EKONOMISKT STÖD TILL POLITISKA PARTIER, CIVILSAMHÄLLET OCH ANDRA POLITISKA AKTÖRER

MAGNUS WENNERHAG, ZHANNA KRAVCHENKO
OCH ADRIENNE SÖRBOM

Sammanfattning

Ekonomiskt stöd från det offentliga är i dag en central intäkt för såväl politiska partier som andra politiska aktörer. Sedan 2014 ska dessutom staten tillse att medborgarna har insyn i de politiska partiernas finansiering. Vad anser då medborgarna om det offentliga stödet till politiska aktörer och statens reglering av donationer till politiska partier – och på vilka sätt finansierar medborgarna själva olika politiska aktörer? Våra resultat visar på ett starkt stöd för regleringen av donationer till politiska partier och det offentliga stödet till ideella organisationer. Däremot är opinionen kring statens partistöd splittrad. Resultaten om medborgarnas egna donationer till politiska aktörer visar att drygt hälften skänkt till socialt och humanitärt inriktade organisationer och var fjärde till mer politiska organisationer i det civila samhället, men bara en av tjugo till ett politiskt parti.

I vilken utsträckning ska pengar tillåtas påverka politiska processer? Vilka aktörer ska tillåtas att utöva en sådan påverkan? Och vilken roll ska staten spela genom att reglera penningflöden eller själv omfördela resurser till olika politiska aktörer? Dessa frågor är centrala för alla politiska system som grundas i idéer om jämlikt medborgarskap, rättsstat och demokrati. Historiskt sett har de besvarats på olika sätt och ofta varit föremål för politiska konflikter. Hur frågorna besvarats har också skiljt sig åt mellan olika demokratiska stater.

I Sverige har diskussioner om dessa frågor ofta kretsat kring de politiska partiernas finansiering – och det ekonomiska stöd de erhållit från fackföreningarna, näringslivet eller staten. Under senare år har diskussionen även kommit att handla om medborgarnas insyn i vilka som skänker pengar till partierna.

I många västerländska demokratier finansierades länge typiska elitpartier av förmögna givare, medan rörelse- eller masspartier finansierades av sina medlemmar (Hagevi, 2014). I Sverige började detta förhållande att ändras under 1960-talet. Vid 1970-talets mitt hade det etablerats en samsyn mellan partierna om att det offentliga bör finansiera partierna för att undvika att de blir beroende av privata donationer (Gidlund, 1983; Koß, 2011). Nya lagar stiftades mellan 1965

och 1972, vilka möjliggjorde offentlig finansiering av politiska partier på statlig nivå, kommunal nivå och landstingsnivå (Hagevi, 2018). Därigenom ökade den offentligt finansierade andelen av partiernas intäkter redan under 1960-talet från 0 till mer än 50 procent, och sedan dess har den legat över 50 procent (Erlingsson, Kölln & Öhberg, 2015).

Ser man till de svenska riksdagspartiernas nationella organisationer i dag (Kammarkollegiets siffror för 2020) kommer i genomsnitt 66 procent av deras intäkter från offentligt stöd. Detta motsvarar 489 miljoner kronor (år 2020).¹ Andelen av partiernas intäkter som utgörs av offentligt stöd varierar från 91 procent (Liberalerna) till 30 procent (Centerpartiet). Ser man till andra intäktskällor utgör bidrag från privata aktörer samt försäljning och lotterier vardera i genomsnitt 8 procent av intäkterna, medan medlemsavgifter utgör 3 procent. Andelen av partiernas intäkter som utgörs av bidrag från privata aktörer varierar mellan 20 procent (Sverigedemokraterna) till 0,4 procent (Socialdemokraterna). Anslag från fackförbund utgör 2 procent av Socialdemokraternas intäkter. Som mest utgör medlemsavgifter 5 procent av intäkterna (Vänsterpartiet). Socialdemokraternas största intäkt om 45 procent kommer dock från lotteriverksamhet (A-lotteriet), medan Centerpartiets största intäkt om 54 procent kommer från ett av partiet ägt bolag som förvaltar intäkterna från försäljningen av tidningskoncernen Centertidningar.

De offentliga bidragen utgör alltså i dag den klart största finansieringskällan för de politiska partierna. Trots att bidrag från privata aktörer utgör en relativt liten del av partiernas finansiering är det just dessa som främst diskuterats i Sverige under det senaste årtiondet. Sedan landet kritiserats av Europarådets korruptionsenhet för att sakna lagstiftning om partifinansiering antog riksdagen 2014 en ”lag om insyn i finansiering av partier” (SFS 2014:105), som 2018 ersattes av en lag med samma namn (SFS 2018:90). Utöver Sverige var det då endast tre europeiska länder – Malta, San Marino och Schweiz – som saknade sådan lag. Den nya lagen innebär bland annat att statligt stöd enbart betalas till partier som inte har tagit emot anonyma bidrag större än en tjugondels prisbasbelopp (2 415 kr år 2022), samt att alla intäkter som överstiger ett halvt prisbasbelopp ska redovisas (24 150 kr år 2022). Genom dessa förändringar har den offentliga insynen i partiernas intäktskällor ökat drastiskt och formerna för donationer till partierna blivit mer reglerade.

Även om politiska partier är mycket centrala aktörer i de flesta demokratiska politiska system är de inte ensamma aktörer i de processer som formar den politiska åsiktsbildningen, mobiliserar människor till politiskt deltagande eller bidrar till det politiska beslutsfattandet. Utifrån ett vidare perspektiv kan man tala om civilsamhället för att belysa en rad olika aktörer som på olika sätt bidrar till att forma, ge uttryck för och förverkliga folkviljan. Det kan röra sig om sociala rörelser, ideella organisationer, tankesmedjor eller andra opinionsbildande aktörer som strävar efter att förändra samhället. Dessa aktörer går inte att bortse från när man talar om pengars eller andra resursers betydelse för politiska processer.

Sverige var under 1900-talet länge präglad av en korporativistisk ordning, som byggde på starka relationer mellan staten, de politiska partierna och civilsamhällets organisationer. Detta präglade också de sätt varigenom politiska aktörer fick resurser till sin verksamhet. I synnerhet rörelsepartierna kunde ofta kompensera brist på pengar med frivilligarbete från såväl medlemmar som sympatisörer i närliggande organisationer, samtidigt som ett stort medlemsantal innebar en stabil intäktskälla. Även om denna ordning fortfarande sätter sin prägel på landets politiska liv har rörelsepartierna under senare årtionden tappat medlemmar, samtidigt som mer informella former av politisk aktivism blivit vanligare och nya politiska aktörer som tankesmedjor och internetbaserade former av politiskt deltagande vuxit fram. Det har också blivit vanligare att medborgarna påverkar samhälle och politik genom donationer till olika organisationer i det civila samhället.

Dessa organisationers finansiering regleras i så måtto att de måste redovisa sina intäkter till skattemyndigheten. Den offentliga insynen i finansieringen är emellertid mer begränsad med undantag av de så kallade 90-kontona, som omfattar de drygt 400 civilsamhällesorganisationer som samlar in störst belopp för olika samhällseliga och politiska ändamål. Enligt den ideella organisationen Svensk Insamlingskontroll (vars huvudmän är arbetsmarknadens centralorganisationer) fick dessa 90-konton under 2020 in 18,9 miljarder kronor i gåvor och bidrag, varav 8,3 miljarder kom från privatpersoner. Stödet från privatpersoner har ökat över tid. År 2011 var stödet 5,2 miljarder kronor (Svensk Insamlingskontroll, 2021). Dessa donationer till organisationer i civilsamhället är mångdubbelt större än de belopp som svenskarna årligen skänker till politiska partier: år 2020 skänkte privatpersoner 15 miljoner kronor till politiska partier (Kammarkollegiet, 2020).

Staten spelar i dag en alltmer central roll både i finansieringen av olika politiska organisationer och i initiativen för att främja insyn i deras ekonomiska förehavanden. Samtidigt finansierar medborgarna på egen hand olika politiska aktiviteter. Vad anser då medborgarna om statens politik i dessa frågor – och på vilka sätt finansierar de själva olika politiska aktörer? För att få mer kunskap om detta ställde vi i 2021 års nationella SOM-undersökning några frågor om politikens finansiering.² I detta kapitel redovisar vi våra resultat. Vi kommer först att belysa vilka typer av politiska aktörer som medborgarna främst skänker pengar till och bland vilka grupper det är vanligast att skänka pengar för att stödja andras arbete med politiska och sociala frågor. Därefter diskuterar vi medborgarnas åsikter om det offentliga stödet till politiska aktörer och hur staten bör reglera andras donationer till politiska aktörer. Slutligen redovisar vi medborgarnas åsikter om vilka typer av aktörer som bör tillåtas att finansiera politiska partier.

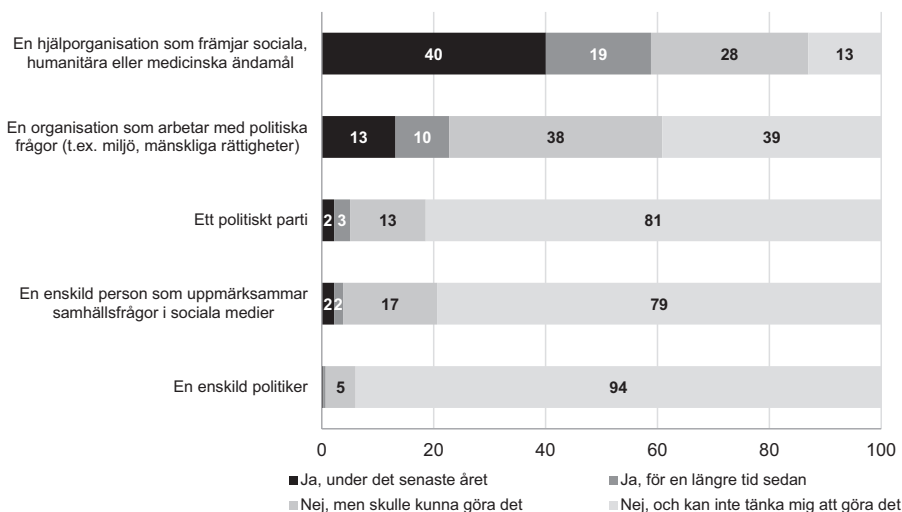
Vilka slags aktiviteter ger medborgarna ekonomiska bidrag till?

Att skänka pengar till politiska partier, ideella organisationer och andra politiska aktörer är en form av politiskt deltagande där man genom sitt ekonomiska bidrag

underlättar arbetet för politiska grupper som man sympatiserar med. Inom forskningen om medborgarnas politiska deltagande har detta sätt att påverka politiken relativt sällan undersökts. I ett fåtal större internationella enkätundersökningar som även omfattat Sverige har man ställt breda frågor om huruvida man under det senaste året ”skänkt pengar till en politisk organisation eller politisk grupp” (ESS 2002) eller om man ”skänkt eller samlat pengar för en politisk eller samhällsrelaterad sak” under det senaste året eller tidigare (ISSP 2004 och 2014).³

För att få en tydligare bild av vilka politiska aktörer som medborgarna skänker pengar till valde vi att ställa mer precisa frågor. Vi frågade om man hade skänkt pengar till ”en hjälporganisation som främjar sociala, humanitära eller medicinska ändamål”, ”en organisation som arbetar med politiska frågor (t.ex. miljö, mänskliga rättigheter)”, ”ett politiskt parti”, ”en enskild person som uppmärksammar samhällsfrågor i sociala medier” eller ”en enskild politiker”.

Figur 1 Medborgarnas ekonomiska stöd till politiska och civilsamhälleliga aktörer, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Här är några olika sätt på vilka människor kan skänka pengar för att stödja andras arbete med politiska och sociala frågor. Har du skänkt pengar till ...'. Svartalternativen framgår av figuren. Antalet svar på de olika delfrågorna varierade mellan 1 372 och 1 479.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Genom dessa frågor ville vi kasta ljus över mer konventionella former av ekonomiskt stöd till olika politiska och civilsamhälleliga aktörer, men även belysa nya och alternativa stödformer. Detta gäller speciellt de sista två frågorna. I och med framväxten av sociala medier har det blivit vanligare att enskilda personer

bedriver opinionsbildning som finansieras genom insamlingar på internet (ibland benämnt *crowd funding*). Samtidigt har det ökade inslaget av personvalskampanjer vid svenska val gjort det möjligt för enskilda partipolitiker att finansiera sina kampanjer genom insamlingar.

Utifrån våra data har vi inte kunnat undersöka hur mycket pengar olika grupper skänker till olika politiska aktörer, men väl vilka grupper som över huvud taget skänkt pengar (under det senaste året eller tidigare), liksom även huruvida de som inte skänkt något skulle kunna tänka sig att göra det.

Som framgår av figur 1 är det klart vanligast att skänka pengar till hjälporganisationer, något som 40 procent hade gjort det senaste året och 19 procent för en längre tid sedan. Därefter kommer organisationer som arbetar med politiska frågor, som 13 procent hade skänkt till under det senaste året och 10 procent längre tillbaka i tiden. Enbart 2 procent hade under det senaste året skänkt pengar till ett politiskt parti eller till en enskild person som uppmärksammar samhällsfrågor i sociala medier. Dock hade 3 procent tidigare skänkt till ett politiskt parti. Andelen som under året eller tidigare hade skänkt pengar till en enskild politiker var mycket låg (0,3 respektive 0,4 procent).

Om man jämför hur benägenheten att skänka pengar skiljer sig åt mellan olika samhällsgrupper finner man både övergripande likheter och skillnader samt skillnader som främst gäller donationer till vissa typer av politiska aktörer. Eftersom en del av dessa former av ekonomiskt stöd kan förväntas öka under valår och undersökningen genomfördes under en mellanvalsperiod har vi i tabell 1 redovisat den sammantagna procentandelen för alla som svarade att de hade skänkt pengar (under det senaste året eller tidigare).

Tidigare forskning har visat att politiskt deltagande tenderar att vara socialt stratifierat (Schlozman, Brady & Verba, 2018; Wennerhag & Elgenius, 2018). Deltagande i politiska aktiviteter är vanligare bland dem som har mer resurser, högre social status eller högre utbildning – oavsett om det gäller valdeltagande, engagemang i partier och andra politiska organisationer eller deltagande i demonstrationer. Inte oväntat gäller detta även donation av pengar. Att skänka pengar till hjälporganisationer och politiska organisationer är vanligare bland höginkomsttagare, högutbildade och dem som har akademikeryrken. Vad gäller andra sociala gruppstillhörigheter är medelålders personer och kvinnor mer benägna att skänka pengar än unga och gamla respektive män.

Huruvida man skänker pengar till politiska aktörer tycks också vara påverkat av ideologisk orientering. De som sympatiserar med Vänsterpartiet eller Miljöpartiet skänker till exempel pengar till hjälporganisationer och politiska organisationer i högre grad än Sverigedemokraternas sympatisörer.

Tabell 1 Olika grupperns ekonomiska stöd till politiska och civilsamhälleliga aktörer, 2021 (procent)

	En hjälporganisation som främjar sociala, humanitära eller medicinska ändamål	En organisation som arbetar med politiska frågor (t.ex. miljö, mänskliga rättigheter)	Ett politiskt parti	En enskild person som uppmärksammar samhällsfrågor i sociala medier
Kön				
Kvinna	67	26	4	5
Man	51	20	6	3
Ålder				
16–29 år	32	19	2	3
30–49 år	64	33	7	5
50–64 år	64	23	4	6
65–85 år	60	16	6	2
Högskolestudier				
Nej	49	13	4	3
Ja	71	35	6	4
Månadsinkomst före skatt				
0–19 999 kr	48	15	6	3
25 000–34 999 kr	57	22	4	4
Mer än 35 000 kr	70	30	6	5
Medlem fackförbund				
LO-förbund	48	17	5	3
TCO-förbund	71	33	5	4
SACO-förbund	71	38	6	4
Ej medlem	54	16	4	4
Medlem politiskt parti				
Nej	59	22	3	3
Ja	58	32	32	8
Bäst parti				
Vänsterpartiet	73	52	12	6
Socialdemokraterna	59	21	6	2
Centerpartiet	66	30	2	4
Liberalerna	58	26	4	4
Moderaterna	60	17	4	4
Kristdemokraterna	65	18	5	0
Miljöpartiet	80	54	6	0
Sverigedemokraterna	43	7	3	7
Nöjd med demokratin i Sverige				
Inte alls / inte särskilt	49	13	5	6
Mycket / ganska	63	27	5	3
Samtliga	59	23	5	4

Kommentar: Frågan löd 'Här är några olika sätt på vilka människor kan skänka pengar för att stödja andras arbete med politiska och sociala frågor. Har du skänkt pengar till ...'. Tabellen redogör för andelen som på frågorna om de hade skänkt pengar till de ovanstående politiska aktörerna svarade 'Ja, under det senaste året' eller 'Ja, för en längre tid sedan'. Minsta antal svarande var 50 (sympatisörer till L).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Tidigare forskning har också visat att det politiska deltagandet ofta är större bland dem som har större förtroende för demokratin. Detta gäller även donation av pengar till olika politiska aktörer, förutom till personer som uppmärksammar samhällsfrågor i sociala medier. Den senare formen av ekonomiskt stöd är tvärtom vanligare bland dem som inte är nöjda med demokratin i Sverige. Här skiljer sig även de som sympatiserar med Sverigedemokraterna från andra partisympatisörer. Att skänka pengar till personer som uppmärksammar samhällsfrågor i sociala medier är alltså en form av politiskt deltagande som ovanligt nog är vanligare bland dem som har mindre förtroende för demokratin. Även om denna grupp mer sällan än andra medborgare skänker pengar till politiska verksamheter är den uppenbarligen mer positiv än genomsnittet till den politiska verksamhet som bedrivs av opinionsbildare i sociala medier.

Undersökningen visar också att de som är medlemmar i politiska partier i större utsträckning skänker pengar till olika politiska aktörer. Detta ligger helt i linje med resultaten från tidigare forskning, som visat att en sorts politiskt engagemang ofta leder till andra former av engagemang. Man kan dock notera att enbart 32 procent av partimedlemmarna någon gång skänkt pengar till ett politiskt parti. Två tredjedelar av dem som är partimedlemmar ser uppenbarligen enbart medlemsavgiften som det sätt på vilket man ger direkt ekonomiskt stöd till sitt parti.

På en övergripande nivå visar våra resultat att mer än hälften av medborgarna skänker pengar till civilsamhällesorganisationer som arbetar med sociala och humanitära frågor och att närmare en fjärdedel skänker pengar till organisationer som arbetar med tydligt politiska frågor som miljö och mänskliga rättigheter. Däremot vill få finansiera de politiska partiernas verksamhet med bidrag ur den egna plånboken. Det faktum att andelen som skänker pengar till denna mer traditionella form av politisk verksamhet är lika hög som den andel som skänker till personer som uppmärksammar samhällsfrågor i sociala medier, en helt ny form av politisk opinionsbildning, tyder på förändringar i hur medborgarna värderar olika former av politiska aktiviteter. Mönstren för vilka som stödjer respektive avstår från att stödja politiska aktiviteter känns igen från andra former av politiskt handlande, med det undantaget att de som uttrycker lägre stöd för demokratin är mer benägna att skänka pengar till politiska opinionsbildare på sociala medier.

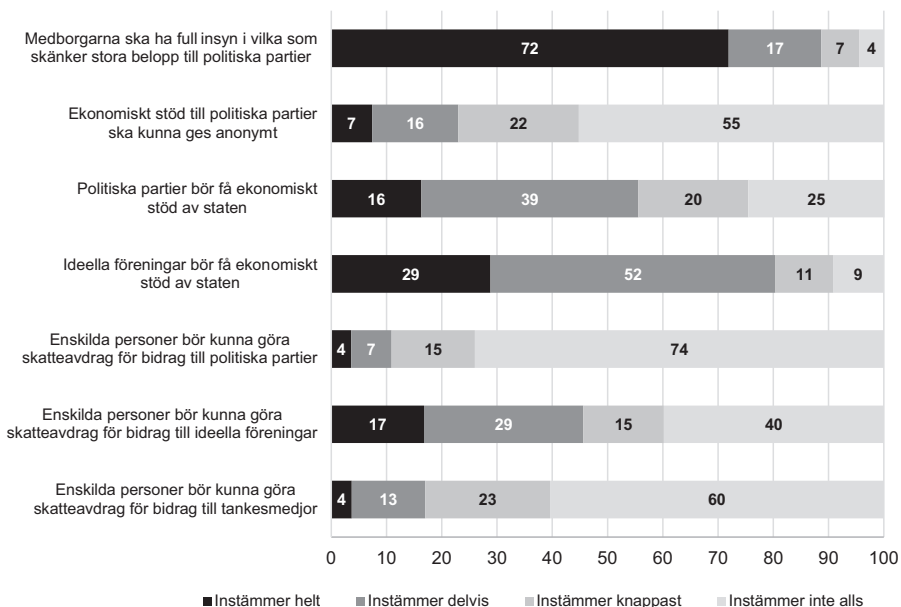
Hur ser medborgarna på regleringen av ekonomiskt stöd till politiska aktörer?

Frågan om i vilken utsträckning det offentliga ska ge ekonomiskt stöd till politiska partier och andra politiska organisationer i civilsamhället, eller frågan om hur staten ska reglera donationer till sådana politiska aktörer, är politiska frågor som återkommande diskuterats i offentligheten. Det finns dock mycket lite forskning som undersökt medborgarnas syn på detta. Ett undantag är en fråga som ställdes

i SOM-institutets undersökning 1998, som visade att 69 procent ansåg att det var ett mycket bra eller ganska bra förslag att partier och kandidater ska redovisa varifrån de erhåller sina kampanjbidrag (Andersson & Oscarsson, 2018:54). Sedan 2014 är denna form av insyn en realitet i Sverige.

För att få en bättre bild av medborgarnas åsikter i dag ställde vi frågor som fångar upp viktiga principiella aspekter av det offentliga stödet till eller reglering av olika politiska aktörer. De flesta frågorna gäller ekonomiskt stöd till politiska partier, men vi frågade även om ideella föreningar eftersom det är inom denna kategori vi främst hittar andra typer av politiska aktörer i civilsamhället. Därutöver ställde vi en specifik fråga om tankesmedjor, då detta är en typ av politisk aktör som blivit viktigare i samhällsdebatten under senare årtionden (Jeziarska & Sörbom, 2021). De olika frågorna var avsedda att belysa olika aspekter av politikens finansiering, såsom medborgarnas möjligheter till insyn och anonymitet, partistödets och föreningsstödet legitimitet samt inställningen till indirekt offentligt stöd genom skatteavdrag.

Figur 2 Medborgarnas syn på offentligt stöd till och reglering av donationer till partier och andra politiska aktörer, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'. Svarsalternativen framgår av figuren. Antalet svar på de olika delfrågorna varierade mellan 1 478 och 1 512.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Som framgår av figur 2 är det stor variation i medborgarnas åsikter kring dessa frågor. Det finns ett mycket starkt opinionsstöd för dagens reglering av donationer till politiska partier. Hela 89 procent instämmer helt eller delvis i påståendet att ”medborgarna ska ha full insyn i vilka som skänker stora belopp till politiska partier”. Få tycker dock att ”ekonomiskt stöd till politiska partier ska kunna ges anonymt”. Detta påstående instämmer enbart 23 procent i helt eller delvis. Vad gäller partistödet är opinionen mer splittrad. En dryg majoritet, 56 procent, instämmer helt eller delvis i påståendet att ”politiska partier bör få ekonomiskt stöd av staten”. För det offentliga ekonomiska stöd till civilsamhällets organisationer finns det däremot en stark opinion. Hela 80 procent instämmer helt eller delvis i påståendet att ”ideella föreningar bör få ekonomiskt stöd av staten”.

Vad gäller enskilda personers möjligheter till skatteavdrag för donationer till olika politiska aktörer kan man konstatera att detta sätt att indirekt ge statligt ekonomiskt stöd är mindre populärt än det direkta offentliga stödet till politiska partier och ideella föreningar. Dock instämmer nästan hälften (46 procent) helt eller delvis i påståendet att ”enskilda personer bör kunna göra skatteavdrag för bidrag till ideella föreningar”, medan motsvarande andelar för tankemedjor och politiska partier är 17 respektive 11 procent.

Dessa påståenden rör politiska förslag som partierna haft olika åsikter om, vilket gör att man kunde förvänta sig åsiktsskillnader mellan partiernas sympatisörer. Samtidigt kunde man anta att det finns åsiktsskillnader som grundar sig i socioekonomiska faktorer, till exempel utifrån individuella eller kollektiva ekonomiska intressen. Eftersom det historiskt sett var arbetarrörelsen som var drivande för att införa statligt partistöd kunde man tänka sig att arbetarväljare vore mer positiva till partistödet, samtidigt som borgerlighetens traditionella väljarbas av mer höglönlade medborgare borde vara mer intresserad av avdragsmöjligheter och mer skeptisk till ett skattefinansierat partistöd. I tabell 2 redovisar vi därför hur hög andel inom olika grupper som instämde helt eller delvis i några av påståendena om ekonomiskt stöd till politiska partier och ideella föreningar.

Även om åsiktsskillnaderna mellan socioekonomiska grupper inte är stora, i den mån de alls finns, tenderar de att gå i motsatt riktning mot den förväntade. De som är mest positiva till statligt partistöd är de som är högutbildade, har akademikeryrken eller är höginkomsttagare. Samma grupper är också mest positiva till full insyn i vilka som skänker pengar till politiska partier. Höginkomsttagare samt personer med akademikeryrken är samtidigt mindre positiva till möjligheten att göra skatteavdrag för bidrag till partier än de som har låga inkomster eller arbetaryrken.

Tabell 2 Olika grupperns syn på offentligt stöd till och reglering av donationer till partier och andra politiska aktörer, 2021 (procent)

	Medborgarna ska ha full insyn i vilka som skänker stora belopp till politiska partier	Ekonomiskt stöd till politiska partier ska kunna ges anonymt	Politiska partier bör få ekonomiskt stöd av staten	Ideella föreningar bör få ekonomiskt stöd av staten	Enskilda personer bör kunna göra skatteavdrag för bidrag till politiska partier
Kön					
Kvinna	87	21	49	82	9
Man	90	25	62	80	13
Ålder					
16–29 år	82	33	48	76	22
30–49 år	90	23	61	83	13
50–64 år	91	21	53	81	8
65–85 år	88	21	56	79	8
Högskolestudier					
Nej	85	25	50	79	12
Ja	93	22	63	82	9
Månadsinkomst före skatt					
0–19 999 kr	86	21	50	79	12
25 000–34 999 kr	88	24	52	82	12
Mer än 35 000 kr	92	23	63	82	9
Medlem politiskt parti					
Nej	89	23	55	81	11
Ja	88	34	66	78	16
Medlem fackförbund					
LO-förbund	85	25	46	79	12
TCO-förbund	91	22	57	88	8
SACO-förbund	94	24	69	87	8
Ej medlem	87	23	54	76	12
Bäst parti					
Vänsterpartiet	98	14	66	88	7
Socialdemokraterna	88	20	57	85	9
Centerpartiet	93	20	63	84	6
Liberalerna	98	38	69	87	21
Moderaterna	86	27	51	76	12
Kristdemokraterna	77	30	61	75	9
Miljöpartiet	97	21	63	91	11
Sverigedemokraterna	85	28	50	70	17
Nöjd med demokratin i Sverige					
Inte alls / inte särskilt	86	23	46	72	12
Mycket / ganska	90	23	60	85	10
Samtliga	89	23	56	80	11

Kommentar: Frågan löd 'I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden?'. Svarsalternativen löd 'Instämmer helt', 'Instämmer delvis', 'Instämmer knappast' samt 'Instämmer inte alls'. Tabellen redogör för andelarna som svarade instämmer helt eller instämmer delvis. Minsta antal svarande var 49 (sympatisörer till L).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Ser man till hur partisympatier samvarierar med åsikterna finns vissa skillnader, men de tycks inte vara strukturerade utifrån partiernas placering på en traditionell vänster–högerskala. Exempelvis är sympatisörer till Liberalerna och Vänsterpartiet mest positiva till statligt partistöd, medan Moderaternas och Sverigedemokraternas sympatisörer är minst positiva. Dessa skillnader till trots ser en majoritet av samtliga partiers sympatisörer statligt partistöd som något övervägande positivt. I ännu högre grad anser samtliga partiers sympatisörer att medborgarna ska ha full insyn i vilka som skänker stora belopp till partierna. Högst andel som instämmer helt eller delvis i detta påstående återfinns bland Liberalernas och Vänsterpartiets sympatisörer (båda 98 procent), lägst andel bland Kristdemokraternas (77 procent).

Sett till ålder och kön är yngre personer och män mer positiva till möjligheten att göra skatteavdrag för bidrag till politiska partier än äldre respektive kvinnor. Män är också mer positiva till statligt partistöd än kvinnor.

Mer förväntat är att de som har lägre förtroende för demokratin också är något mer skeptiska till partistöd och offentligt stöd till civilsamhället. Att andelen som tycker att ekonomiskt stöd ska kunna ges anonymt till politiska partier är större bland partimedlemmar kanske också kan ses som en förväntad skillnad, då en del partimedlemmar troligen anser att deras partier skulle gynnas ekonomiskt av större möjligheter till anonyma donationer.

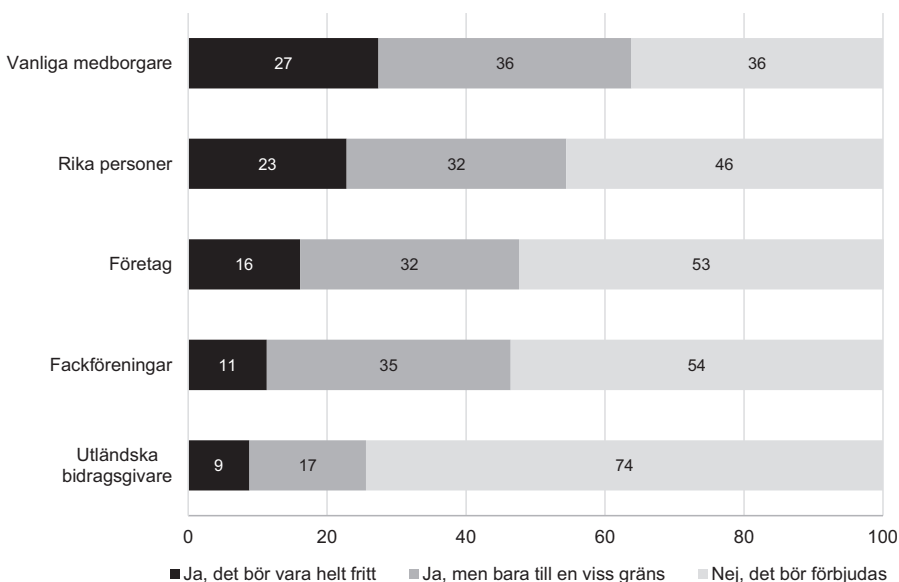
Med några undantag är det alltså svårt att se några tydliga och förväntade mönster i våra resultat utifrån skillnader mellan grupper. Trots att regleringen av hur politiska partier och andra politiska aktörer finansierar sin verksamhet emellanåt diskuterats i offentligheten, och historiskt varit kopplat till olika partiers och väljargrupperns intressen, är detta uppenbarligen inte frågor som splittrar väljarkåren utifrån tydliga ideologiska ståndpunkter eller specifika intressen. Den viktiga slutsatsen blir snarare att det finns en relativt stor samsyn kring vissa av dessa frågor bland medborgarna. Stödet för att medborgarna ska ha insyn i donationer till politiska partier är mycket starkt, likaså för att civilsamhällets organisationer ska få ekonomiskt stöd av det offentliga. Det finns ett svagt stöd för att anonyma donationer ska kunna göras till politiska partier och för att enskilda ska kunna göra skatteavdrag för donationer till politiska partier. En knapp majoritet ser positivt på partistöd, men denna splittrade opinion speglar inte tydliga åsiktsskillnader utifrån sociodemografiska faktorer eller ideologisk orientering.

Vilka ska tillåtas att ge ekonomiskt stöd till partierna?

En fråga om hur partierna finansierar sin verksamhet som emellanåt har blivit föremål för politiska diskussioner är hur legitimt det är att andra aktörer än staten ger direkt ekonomiskt stöd till specifika politiska partier. Från vänsterhåll har det riktats kritik mot att näringslivet eller förmögna personer stödjer borgerliga partier, medan man från högerhåll kritiserat att enskilda fackförbund eller LO ger ekonomiskt stöd till Socialdemokraterna.

För att få en bild av medborgarnas åsikter kring dessa olika aktörers ekonomiska bidrag till partierna frågade vi: ”Anser du att följande grupper ska tillåtas skänka pengar till svenska politiska partier?” De specifika aktörer som angavs var företag, fackföreningar, rika personer, vanliga medborgare och utländska bidragsgivare. För var och en av dessa aktörer kunde man svara ”Ja, det bör vara helt fritt”, ”Ja, men bara till en viss gräns” och ”Nej, det bör förbjudas”.

Figur 3 Medborgarnas syn på vilka aktörer som bör tillåtas att skänka pengar till politiska partier, 2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Anser du att följande grupper ska tillåtas skänka pengar till svenska politiska partier?'. Svartalativen framgår av figuren. Antalet svar på de olika delfrågorna varierade mellan 1 511 och 1 525.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Som framgår av figur 3 är opinionen splittrad kring vilka som ska tillåtas att skänka pengar till politiska partier. Vanliga medborgare är den typ av aktör som högst andel, 64 procent, anser ska ha rätt att skänka pengar. Runt hälften anser att det ska vara tillåtet att skänka pengar för rika personer (54 procent), företag (48 procent) och fackföreningar (46 procent), medan enbart en fjärdedel (26 procent) tycker att det ska vara tillåtet för utländska bidragsgivare. Oavsett aktör menar en majoritet av dem som svarar ja att någon sorts reglering bör finnas för denna form av ekonomiskt stöd. Det är dock noterbart att en så hög andel tycker att många av dessa aktörer ska förbjudas att skänka pengar till partier. Att en så hög andel

som 36 procent anser att vanliga medborgare ska förbjudas att skänka pengar till svenska politiska partier är inte enkelt att förklara.

I tabell 3 visas hur åsikterna om dessa frågor skiljer sig åt mellan olika sociodemografiska grupper och utifrån ideologisk orientering. I tabellen redovisas enbart alla som svarat ja på frågan, oavsett om de vill att det ska vara helt fritt att skänka pengar till politiska partier eller om de anser att det ska finnas någon form av reglering.

Tabell 3 Olika gruppers syn på vilka aktörer som bör tillåtas att skänka pengar till politiska partier, 2021 (procent)

		Vanliga medborgare	Rika personer	Företag	Fack-föreningar	Utländska bidrags-givare
Kön	Kvinna	58	52	45	43	28
	Man	69	57	50	50	23
Ålder	16–29 år	74	65	57	55	39
	30–49 år	67	56	45	44	27
	50–64 år	61	54	45	42	21
	65–85 år	60	50	48	48	23
Högskolestudier	Nej	62	53	49	45	27
	Ja	66	56	45	47	23
Månadsinkomst före skatt	0–19 999 kr	62	51	47	49	30
	25 000–34 999 kr	61	53	46	45	23
	Mer än 35 000 kr	67	58	49	44	22
Medlem politiskt parti	Nej	63	53	47	46	25
	Ja	80	66	53	53	33
Medlem fack-förbund	LO-förbund	60	50	45	50	27
	TCO-förbund	65	55	45	48	19
	SACO-förbund	72	61	46	44	20
	Ej medlem	63	54	50	46	28
Bäst parti	Vänsterpartiet	63	42	31	52	20
	Socialdemokraterna	64	54	47	54	27
	Centerpartiet	64	57	50	43	23
	Liberalerna	66	65	57	52	29
	Moderaterna	66	57	53	42	27
	Kristdemokraterna	68	64	60	40	28
	Miljöpartiet	70	57	43	57	26
Sverigedemokraterna	63	58	49	37	25	
Nöjd med demokratin i Sverige	Inte alls / inte särskilt	56	48	42	35	22
	Mycket / ganska	67	58	50	52	27
Samtliga		64	54	48	46	26

Kommentar: Frågan löd 'Anser du att följande grupper ska tillåtas skänka pengar till svenska politiska partier?'. Tabellen redogör för andelen som svarade 'Ja, det bör vara helt fritt' eller 'Ja, men bara till en viss gräns'. Minsta antal svarande var 48 (sympatisörer till L).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Till skillnad från mönstret i våra tidigare frågor ser vi här mycket små åsiktsskillnader mellan olika socioekonomiska grupper. Den enda skillnaden rör utländska bidragsgivare, som låginkomsttagare, de som har arbetaryrken och de som inte är medlemmar i facket vill tillåta i något högre grad. Däremot finns det större skillnader vad gäller kön och ålder. Män är i allmänhet mer tillåtande mot olika former av ekonomiskt stöd från olika aktörer, undantaget utländska bidragsgivare, som kvinnor är något mer positiva till. Vad gäller ålder är de yngre genomgående mest positiva till att olika aktörer skänker pengar till politiska partier. Det finns även en genomgående skillnad i det att de som inte är nöjda med demokratin är mindre positiva till att olika aktörer skänker pengar till politiska partier.

De största skillnaderna hittar man mellan partisympatisörer, åtminstone vad gäller de donationskällor som återkommande diskuterats i offentligheten: fackföreningar, företag och rika personer. Här följer åsikterna också i större utsträckning partiernas placering på vänster–högerskalan. Mest positiva till partistöd från fackföreningar är Socialdemokraternas och Miljöpartiets sympatisörer (54 respektive 57 procent), medan sympatisörerna till Moderaterna och Sverigedemokraterna är minst positiva (42 respektive 37 procent). Mest positiva till partistöd från företag är Kristdemokraternas sympatisörer (60 procent) och minst positiva Vänsterpartiets (31 procent).

Trots att partisympatier tycks spela en viss roll för synen på vilka som ska tillåtas att skänka pengar till politiska partier är det övergripande intrycket av våra resultat att skillnaderna mellan grupper är relativt små. Liksom de tidigare principiellt orienterade frågorna om hur staten ska reglera stöd till olika politiska aktörer tycks inte heller åsikterna om vilka som ska tillåtas att skänka pengar på ett grundläggande sätt sammanfalla med ideologiska ståndpunkter eller intressen.

Samsyn och splittring kring politikens finansiering

Kunskapen om medborgarnas syn på den svenska statens stöd till olika politiska aktörer eller reglering av deras finansiering har tidigare varit mycket liten. Våra frågor i den nationella SOM-undersökningen 2021 bidrar därmed till att kasta ljus på medborgarnas åsikter kring en viktig aspekt av demokratins grundläggande spelregler. Samtidigt ger våra frågor fördjupade insikter om hur medborgarna själva finansierar politiska verksamheter. Vissa resultat är tydliga och förväntade, andra mer oklara och svårtolkade.

Nio av tio vill ha full insyn i vilka som skänker pengar till politiska partier. En stor majoritet är negativa till anonyma donationer till partier. Åtta av tio är positiva till offentligt stöd till ideella organisationer. Fler ser direkt offentligt stöd till politiska partier och ideella föreningar som en bättre lösning än skatteavdrag för donationer till dessa politiska aktörer. Däremot är opinionen kring statens partistöd splittrad – men denna splittring följer inte på något tydligt sätt traditionella partipolitiska positioner eller specifika väljargrupperns intressen. Resultaten om

medborgarnas egen benägenhet att skänka pengar till politiska aktörer visar att drygt hälften skänkt till socialt och humanitärt inriktade organisationer och var fjärde till mer politiska organisationer i det civila samhället, men bara en av tjugo till ett politiskt parti.

Det är svårt att i resultaten inte läsa in en skeptisk hållning till de politiska partierna. Partier är en central del av det demokratiska systemet, men uppenbarligen vill medborgarna inte betala för partiernas verksamhet: en mycket låg andel gör egna donationer, nästan hälften är skeptiska till att deras skattepengar går till att staten finansierar politiska partier, relativt många vill begränsa andra aktörers möjligheter att skänka pengar till partier. Detta är tydligast bland dem som är missnöjda med demokratin. De skänker dessutom hellre pengar till opinionsbildare i sociala medier än till politiska partier. Samtidigt är mer än två tredjedelar nöjda med demokratin i Sverige, det finns bland medborgarna ett mycket starkt stöd för offentliga bidrag till ideella organisationer och en majoritet har själv stött olika organisationer i det civila samhället. Det krävs uppenbarligen vidare analyser och fördjupade studier för att bättre förstå medborgarnas syn på hur demokratins centrala aktörer ska finansieras.

Noter

- ¹ Huvuddelen av detta stöd bestod av stöd till partigrupperna i riksdagen, följt av stöd till partier som deltagit i riksdagsval. Notera att de här redovisade siffrorna enbart avser riksdagspartiernas nationella organisationer. Partiernas länsförbund och kommunorganisationer behandlas som separata ekonomiska enheter och är ofta egna organisationer i juridisk bemärkelse. De erhåller också offentligt stöd, främst av kommunerna och regionerna. Även partier utanför riksdagen erhåller stöd när de deltagit i riksdagsval. Därtill kommer partiernas ungdomsförbund och kvinnoorganisationer som får andra separata bidrag. Utifrån Kammarkollegiets redovisning för 2020 erhöll alla dessa partiorganisationer totalt 852 miljoner kronor i offentligt stöd.
- ² Denna undersökning har genomförts av Centrum för studier av politikens organisering (CPO) vid Södertörns högskola inom ramen för projektet ”Politikens resurser: Forskningsinitierande projekt om betydelsen av ekonomiska resurser för politisk organisering”, vilket finansieras av Riksbankens Jubileumsfond (Dnr F18-1304:1).
- ³ I den nationella SOM-undersökningen har det sedan 2004 också funnits en fråga om huruvida man under de senaste tolv månaderna har ”skänkt pengar till hjälpporganisation”.

Referenser

- Andersson, Ulrika & Henrik Oscarsson (2020). (Parti-)politiserat institutionsförtroende. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Erlingsson, Gissur Ó, Kölln, Ann-Kristin & Patrik Öhberg (2015). Swedish party organisations. I Jon Pierre (red) *Oxford handbook on Swedish politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Gidlund, Gullan (1983). *Partistöd*. Lund: Liber/Gleerup.
- Hagevi, Magnus (2014). Fyra decenniers partistöd. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 116(1): 21–44.
- Hagevi, Magnus (2018). Follow the money: Public subsidies and the changing intra-party balance of power between different faces of the party organisation – the case of Sweden. *Representation: Journal of Representative Democracy*, 54(2): 159–175.
- Jeziarska, Katarzyna & Adrienne Sörbom (2021). Proximity and distance: Think tanks handling the independence paradox. *Governance*, 34(2): 395–411.
- Kammarkollegiet (2020). Hitta statistik på redovisade intäkter. <https://www.kammarkollegiet.se/vara-tjanster/insyn-i-partiers-finansiering/hitta-statistik-pa-redovisade-intakter> (besökt 2022-05-20)
- Koß, Michael (2011). *The politics of party funding: State funding to political parties and party competition in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Oscarsson, Henrik (2013). Internetröstning och sju andra demokratiförslag. I Lenart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red.) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Schlozman, Kay Lehman, Brady, Henry E. & Sidney Verba (2018). *Unequal and unrepresented: Political inequality and the people's voice in the new gilded age*. Princeton: Princeton University Press.
- Svensk Insamlingskontroll (2021). Statistik över insamlingsåret 2020. <https://www.insamlingskontroll.se/wp-content/uploads/2021/06/Insamlingsaret-2020-i-text-siffror-med-fleraroversikt.pdf> (besökt 2022-05-20)
- Wennerhag, Magnus & Gabriella Elgenius (2018). Förändring och kontinuitet i det svenska politiska landskapet: Politisk-sociologiska perspektiv inför valet 2018. *Sociologisk Forskning*, 55(2–3): 121–138.